

Amo Voli

**Μια κριτική
στις πρωτοβουλίες αλληλεγγύης
και σε κομμάτια της αντιεξουσίας
για τη δράση τους
στη διάρκεια της καραντίνας**

Αύγουστος 2020

Μια κριτική στις πρωτοβουλίες αλληλεγγύης και σε κομμάτια της αντιεξουσίας για τη δράση τους στη διάρκεια της καραντίνας

Amo Voli

Δεν χρειάζονται όπλα όταν έχουν στα χέρια τους τα μυαλά μας
Ούρουσολα Λε Γκεν

Η κοινή ομπρέλα όλων των εκφάνσεων της αντιεξουσίας που ονομάζουμε «χώρο» θα μπορούσε να περιγράφεται από τις προσπάθειες δημιουργίας ρωγμών στον κυρίαρχο λόγο και τις πρακτικές του, και παράλληλα από την οικοδόμηση στο παρόν πρακτικών που φτιάχνουν έναν κόσμο διαφορετικό και ενάντιο στον κόσμο της κυριαρχίας. Οι ρωγμές δημιουργούνται μέσα από την άρνηση: από τις αποδομητικές αναλύσεις και κριτικές του υπάρχοντος, καθώς και με συγκρουσιακές πρακτικές που προσπαθούν να το διαλύσουν. Ο διαφορετικός και ενάντιος κόσμος φτιάχνεται με την κατάφαση: μέσα στις διαδικασίες και τις δομές της αντιεξουσίας όπου δημιουργούνται σχέσεις μεταξύ των υποκειμένων και παράγονται νοήματα που συγκρούονται με το υπάρχον σύστημα δημιουργίας σχέσεων και παραγωγής νοημάτων αντιπαλεύοντας με τρόπο θετικό και στην πράξη την ανταγωνιστικότητα, τις ιεραρχίες, την εμπορευματοποίηση, τις διακρίσεις με βάση τη φυλή, την εθνικότητα, το φύλο, τις σεξουαλικές προτιμήσεις. Μέσα σε αυτές προσπαθούμε με κόπο και καθόλου ανώδυνα να αποτινάξουμε την αναπαραγωγή της κυριαρχίας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Οι δύο αυτές παράμετροι –η σύγκρουση και η δημιουργία– ενυπάρχουν ή οφείλουν να ενυπάρχουν σε όλες τις εκφάνσεις της αντιεξουσίας, ακόμη κι αν κάποιες δίνουν μεγαλύτερη βάση στη μία ή στην άλλη. Άραγε παραμείναμε σε αυτό το πλαίσιο κατά την περίοδο της καραντίνας (Μάρτης-Μάης 2020) ή ένα σημαντικό κομμάτι μεταλλάχτηκε σε κάτι που απέχει πολύ απ' αυτό;

Στη διάρκεια της καραντίνας και πριν την απαγόρευση κυκλοφορίας το μεγαλύτερο μέρος των συνελεύσεων και των δομών που σχετίζονται με την αντιεξουσία ανέστειλαν τη λειτουργία

τους. Προς αυτή την κατεύθυνση οδήγησε ένα αυξημένο αίσθημα «ατομικής» και «κοινωνικής ευθύνης», εναρμονισμένο πλήρως με τον κυρίαρχο λόγο και τις επιβαλλόμενες από το κράτος πρακτικές. Οι περισσότερες συνελύσεις και δομές που συνέχισαν να λειτουργούν το έκαναν σιωπηλά, αντίθετα με το ηχηρό και ανακοινωμένο κλείσιμο των υπολοίπων. Μέσα από δημοσιευμένες δράσεις και κείμενα μπορούσε να βγει το συμπέρασμα ότι η τάδε ή δείνα συλλογικότητα συνέχιζε να με κάποιο τρόπο «βρίσκεται». Σε κάποιες ελάχιστες περιπτώσεις, άτομα που παρέμεναν κάτω απ' την ομπρέλα της αντιεξουσίας δημιούργησαν έκτακτες πρωτοβουλίες επιθυμώντας να παρέμβουν με λόγο και έργο στη δυστοπική συνθήκη που είχε δημιουργηθεί και συνεχίζει να εξελίσσεται.

Απέναντι στην κρατική επιταγή να μείνουμε σπίτι άρχισαν δειλά δειλά στην αρχή και εξαπλώθηκαν με αυξανόμενη ηχηρότητα στη συνέχεια πρωτοβουλίες «αλληλεγγύης»/«αλληλοβοήθειας», που μαγειρεύαν, συγκέντρωναν τρόφιμα, ιατρικό υλικό, αντισηπτικά, μάσκες –που τις κατασκεύαζαν ή τις αγόραζαν– και προοριζόνταν για τις ομάδες του πληθυσμού που το κράτος είχε ήδη βαφτίσει ως «ευάλωτες», και οι οποίες επεκτάθηκαν στους άστεγους και τους μετανάστες. Δεν είναι σκοπός του παρόντος κειμένου να δώσει ένα χρονικό της εμφάνισης και εξάπλωσης αυτής της πρακτικής, αν και θα είχε κι αυτό το ενδιαφέρον του. Οι πρωτοβουλίες ξανάνοιξαν στέκια που είχαν κλείσει είτε έδρασαν σε δημόσιο χώρο κρατώντας τα «μέτρα αυτοπροστασίας» που είχε υποδείξει το κράτος ως ενδεδειγμένη πρακτική. Αξιοποίησαν την ανάγκη για δράση που είχαν άτομα του «χώρου». Προϋπέθεταν οργάνωση, σημαντικό απόθεμα ενέργειας, υλικά. Πιθανότατα τα άτομα που συμμετείχαν αντλούσαν ικανοποίηση θεωρώντας ότι εκπλήρωναν το κομμάτι που τους αναλογούσε για δράση και παρέμβαση στο δημόσιο πεδίο. Ωστόσο παρέμειναν άραγε οι πρωτοβουλίες αυτές κάτω από την ομπρέλα της αντιεξουσίας όπως αυτή περιεγράφηκε στην πρώτη παράγραφο ή αντίθετα εξυπηρέτησαν την κρατική προσπάθεια για κοινωνική ειρήνη σε μια συνθήκη κατά τ' άλλα πολεμική; Αν το κομμάτι που αναλογεί στην αντιεξουσία είναι η σύγκρουση και η δημιουργία κατά πόσο αυτό εξυπηρετήθηκε μέσα από τη δράση αυτών των πρωτοβουλιών;

Η ένταση της απολυταρχίας που απαιτούσε η διαχείριση μιας «υγειονομικής κρίσης», όπως ονομάστηκε, είναι διδακτική για τον τρόπο που έχει λειτουργήσει η απολυταρχία σε διάφορες περιόδους της ανθρώπινης ιστορίας. Στα σημαντικότερα χαρακτηριστικά

της είναι ο έλεγχος και ο περιορισμός του λόγου και της ανάλυσης που παράγεται, και κατ' επέκταση των ενεργειών που προκύπτουν απ' αυτές. Ο έλεγχος αυτός δεν αφορά μόνο τη δυνατότητα των ποικίλων αναλύσεων να βρουν χώρο στο δημόσιο διάλογο, αλλά και στον έλεγχο αυτών καθαυτών των ερωτημάτων που γεννιούνται. Περιορίζει δηλαδή εκ των προτέρων τη δυνατότητα κριτικής τοποθέτησης, ουσιαστικής ανάλυσης και ως εκ τούτου αιχμηρής δράσης. Στην περίπτωση της δυστοπικής πραγματικότητας που διανύουμε, το κράτος επέτρεψε τη δημιουργία μόνο των ερωτημάτων εκείνων στα οποία το ίδιο αναδεικνυόταν ως η απάντηση. Τα επιτρεπτά ερωτήματα ήταν δύο: 1) πόσο επικίνδυνος είναι ο Covid-19 και (2) πώς οφείλουμε να τον αντιμετωπίσουμε.

Καθώς η αντιεξουσία δεν διέθετε τα μέσα για να ελέγξει την επικινδυνότητα του ιού, ένα μεγάλο μέρος της αρκέστηκε στις κρατικές ανακοινώσεις. Καθώς δεν μπορούσε να προτείνει πρακτικές για την αντιμετώπισή του, ένα μεγάλο κομμάτι αποδέχτηκε τις επιβαλλόμενες από το κράτος πρακτικές: έκλεισε τις συνελύσεις και φόρεσε γάντια και μάσκες. Το κάλεσμα της Αναρχικής Πολιτικής Οργάνωσης για τις κινητοποιήσεις της Πρωτομαγιάς είναι ενδεικτικό αυτής της τάσης: με έναν αστερίσκο στο τέλος του καλέσματος, η ΑΠΟ παρότρυνε να «συμμετέχουμε στις συγκεντρώσεις τηρώντας όλα τα μέτρα προστασίας (κρατάμε αποστάσεις, φοράμε μάσκες και γάντια)». ¹ Τότε ακόμη το κράτος θεωρούσε απαραίτητη τη χρήση γαντιών, και ως εκ τούτου είδαμε μπλοκ ομάδας που συμμετέχει στην ΑΠΟ να φοράει μάσκες, να κρατά αποστάσεις, ενώ τα χέρια που φαίνονταν, δηλαδή τα χέρια που κρατούσαν το πανό, φορούσαν γάντια, γεννώντας εύλογη απορία σε σχέση με την επικινδυνότητα του συγκεκριμένου πανό για τη μετάδοση του κορονοϊού, αλλά και το κατά πόσο αυτές οι πρακτικές λειτούργησαν και στα πλαίσια του «χώρου» με όρους θεάματος.

¹ <https://athens.indymedia.org/post/1604789/>. Θα ήταν ενδιαφέρον στις αναγκαίες συζητήσεις κριτικής και αυτοκριτικής να αποκαλυφθεί εάν τα άτομα των συλλογικοτήτων ή και οι ίδιες οι συλλογικότητες που συνέχιζαν τις συναντήσεις τους με φυσική παρουσία ακολούθησαν αυτές τις πρακτικές και εκτός δημόσιου πεδίου. Αν δεν επεδείκνυαν ανάλογη υπευθυνότητα» –για να χρησιμοποιήσω την προσφιλή κρατική ορολογία – γιατί επέλεξαν να την ακολουθήσουν στις δημόσιες εμφανίσεις τους; Για κοινωνική απεύθυνση στους μικροαστούς; Για προφύλαξη από τα πρόστιμα και την καταστολή; Περιμένουμε με ενδιαφέρον τις απαντήσεις.

Τα δύο αυτά ερωτήματα, για την επικινδυνότητα και την αντιμετώπιση του κορονοϊού, ήταν ακριβώς τα ερωτήματα που επέβαλε το κράτος και δεν αναλογούσαν στα συλλογικά υποκείμενα της αντιεξουσίας που όφειλαν να θέσουν ερωτήματα άλλου τύπου: πολιτικά. Θα μπορούσαμε, ας πούμε, να αναρωτηθούμε πώς οι ποικίλες αναλύσεις μας για τους διακρατικούς οργανισμούς, το κράτος, την καταστολή, τα ΜΜΕ, τη διαχείριση των παρουσιαζόμενων ως «εξωπολιτικών» κρίσεων, τη χειραγώγηση πλήθους εμπλουτίζονταν ή άλλαζαν μέσα στη συνθήκη της καραντίνας. Πώς άλλαζε ή ενισχυόταν ο προηγούμενος ρόλος καθενός από τα παραπάνω. Ποιος ωφελήθηκε. Ποιος έχασε έδαφος. Πώς το κράτος ανανοηματοδότησε λέξεις και κοινωνικές πρακτικές. Και φυσικά, στο πρακτικό επίπεδο, να αναρωτηθούμε πώς μέσα σε όλο αυτό το δυστοπικό σενάριο θα συνεχίζαμε να δημιουργούμε αιχμές και να συγκρουόμαστε με το υπάρχον. Πώς θα συνέχιζαν να λειτουργούν οι δομές και οι συνελεύσεις μας. Πώς θα δημιουργούσαμε έκτακτους σχηματισμούς που θ' απαντούσαν πιο αναβαθμισμένα στην εκτάκτως αναβαθμισμένη καταστολή των μυαλών, των σωμάτων, των αναλύσεων και των πρακτικών μας.

Οι πρωτοβουλίες αλληλεγγύης εγκλωβίστηκαν στα ερωτήματα που επέβαλε το κράτος. Κρίνοντας απ' την παρουσία τους στο δημόσιο πεδίο, φαίνεται πως συμφώνησαν με το κράτος ότι ο κορονοϊός είναι εξαιρετικά επικίνδυνος και μεταδοτικός. Ακολούθησαν επομένως τις επιβαλλόμενες πρακτικές κατά τη δημόσια παρουσία τους. Υποκαθιστώντας το κράτος άρχισαν να συγκεντρώνουν τα υλικά που το ίδιο, αντίθετα με τη ρητορική του περί προστασίας των πολιτών, αρνούνταν να παράσχει δωρεάν. Με τον τρόπο αυτό αδυνάτιζαν την πιθανότητα άρθρωσης μιας διεκδίκησης που θα μπορούσε ν' αποκτήσει συγκρουσιακά χαρακτηριστικά και να έχει ως αφορμή αυτή την ασυνέπεια μεταξύ λόγων και έργων της κυβέρνησης.

Το ίδιο ισχύει και για τη ζέση συλλογικοτήτων και αυθόρμητων συνομαδώσεων που δεκάδες ώρες κατασκεύαζαν μάσκες για τις φυλακές και τα καμπ και συγκέντρωναν αντισηπτικά.² Τα

---

² Τα «αντισηπτικά» –και όχι «απολυμαντικά»– απέκτησαν έναν βαρύ και αποκαλυπτικό συμβολισμό στη δεδομένη συγκυρία: απέναντι στη γενικότερη σήψη αρχών και αξιών που παρατηρήθηκε μέσα στην καραντίνα, ένα θαυματουργό μπουκαλάκι αναλάμβανε να μας σώσει από

παρέδιδαν στους ανθρωποφύλακες με αμφίβολα αποτελέσματα: σε αρκετές περιπτώσεις δεν παραδόθηκαν. Το τελικό στάδιο της διαδικασίας ήταν εκ των προτέρων γνωστό ότι δεν μπορούσε να ελεγχθεί, καθώς το αναλάμβανε το κράτος ή οι ΜΚΟ. Αλλά πιθανότατα στο τέλος της ημέρας ο κόσμος που συμμετείχε αισθανόταν ικανοποιημένος ότι έκανε ό,τι του αναλογούσε. Η αλληλεγγύη γινόταν αισθητή –ίσως και όχι– στους αιχμαλώτους του κράτους, ακόμη κι αν τελικά δεν είχε υλικό αντίκρισμα. Όπου ήταν επιτυχής, οι κρατικές αντιφάσεις λειαινόταν και η πιθανότητα σύγκρουσης μειωνόταν. Παραμένει όμως το ερώτημα του πώς μπορούν να δομηθούν σχέσεις αλληλεγγύης που να μπορούν να υποστηρίξουν τη συντονισμένη σύγκρουση μέσα κι έξω από τα κέντρα αιχμαλωσίας. Κι αυτό είναι το πολιτικό ερώτημα που αναλογεί στον χώρο της αντιεξουσίας.

Το ίδιο ισχύει και εκτός των κέντρων κράτησης. Το πολιτικό ερώτημα σε συνθήκες ακραίας ταξικής όξυνσης είναι το πώς τα προνομιούχα πολιτικοποιημένα κομμάτια μαζί με τα πλέον εξαθλιωμένα μπορούν να αρθρώσουν σχέσεις τέτοιες που να οξύνουν τις αιχμές, να εξαπλώσουν πρακτικές και να αυξήσουν τις δυνατότητες σύγκρουσης με το υπάρχον. Οι σχέσεις που αναπτύχθηκαν με το μαγείρεμα και τη συγκέντρωση υλικού είναι αμφίβολο αν οδήγησαν προς αυτή την κατεύθυνση. Ακόμη πιο αμφίβολο είναι αν δημιουργήθηκαν σχέσεις. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που τα υλικά παραδίδονταν σε κρατικές δομές ή ΜΚΟ, η πιθανότητα αυτή αποκλειόταν εκ των προτέρων. Αντίθετα επετεύχθη μια υποτυπώδης κοινωνική ειρήνη που εξυπηρετήσε άριστα τις επιταγές της οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας.

Σε όλες τις παραπάνω πρακτικές παραμένει επίσης το μείζον ερώτημα της διαφοράς μεταξύ της αλληλεγγύης/αλληλοβοήθειας (για τις ανάγκες του κειμένου θα θεωρήσω ταυτόσημους τους όρους) και της φιλανθρωπίας. Η αλληλεγγύη προϋποθέτει ισότητα ή/και πολιτική σύμπνοια ή/και συμμετοχή στις αποφάσεις. Προϋποθέτει έστω ένα αίτημα απ' την πλευρά εκείνων των κομματιών που παραλαμβάνουν την αλληλεγγύη. Αντίθετα η φιλανθρωπία προϋποθέτει διαφορά στάτους στην κοινωνική ιεραρχία η οποία παγιώνεται περαιτέρω και δεν επιδιώκεται να ξεπεραστεί μέσω αυτής της πρακτικής. Προϋποθέτει μη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων τις οποίες παίρνει πάντα η προνομιούχα ομάδα που αναλαμβάνει τη δράση. Οι αποφάσεις λαμβάνονται

κάθε κακό, σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

για λογαριασμό όσων παραλαμβάνουν το αποτέλεσμα της φιλανθρωπίας, που ως εκ τούτου είναι αμφίβολο αν καλύπτει τις ανάγκες τους. Η δέσμευση σ' αυτήν παραμένει για όσο χρόνο κρίνει η ομάδα που λαμβάνει τις αποφάσεις. Όταν η δράση της φιλανθρωπίας σταματά, όλα γυρίζουν στην πρότερη κατάσταση χωρίς να έχει αλλάξει τίποτα, καθώς ούτως ή άλλως η αλλαγή δεν είναι επιδιώκεται. Και φυσικά καμία πολιτική σύμπνοια δεν προϋποτίθεται καθώς το ζητούμενο της ομάδας που οργανώνει τις δράσεις φιλανθρωπίας είναι ν' αντλήσει υπεραξία απ' αυτήν, ενώ είναι δευτερεύον ζήτημα το ποιόν του πληθυσμού στον οποίο απευθύνεται, καθώς και η αποτελεσματικότητά της. Όλα τα παραπάνω θέτουν εν αμφιβόλω τη διάσταση της «αλληλεγγύης» στη δράση αυτών των πρωτοβουλιών. Βαφτίζοντας το κρέας ως ψάρι προφανώς και δεν μετατρέπεται σε τέτοιο. Ωστόσο δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στην ιστορία που αυτό έχει συμβεί δίνοντας ικανοποίηση στον κόσμο που το τρώει.

Τέλος, είναι ενδιαφέρουσα η έκταση που πήρε αυτή η πρακτική: οι πρωτοβουλίες εμφανίστηκαν σαν τα σαλιγκάρια μετά τη βροχή με δημόσια καλέσματα και ανακοινώσεις. Η εξάπλωσή τους και ο παρόμοιος τρόπος λειτουργίας τους είχε χαρακτηριστικά που μοιάζουν –αν δεν ταυτίζονται– μ' εκείνα της μόδας: μας πάει δεν μας πάει τη φοράμε παντού και όλα μας.

Από την άλλη πλευρά, το αριστεριστικό *hashtag* «θα λογαριαστούμε μετά» για τη σύγκρουση με την κυβέρνηση που υποτίθεται θα ερχόταν μετά την καραντίνα –και όπως ήταν αναμενόμενο δεν έγινε– φαίνεται ότι ίσχυσε σε διάφορα επίπεδα και στις πολιτικές τάσεις του ανταγωνιστικού κινήματος. Στο κομμάτι που αφορά το παρόν κείμενο, είναι εντυπωσιακή η απουσία δημόσιας κριτικής απέναντι στις πολυάριθμες πρωτοβουλίες «αλληλεγγύης», ενώ η κριτική αυτή σιωπηλά υπήρχε. Γιατί άραγε υπήρξε τέτοια αυτολογοκρισία, τέτοιος δισταγμός; Γιατί αφέθηκε τόσος κόσμος να αριστερίσει, να σπαταλήσει τόση ενέργεια και να αλλοιώσει το περιεχόμενο εννοιών και πρακτικών της αντιεξουσίας; Όλα μας μπορεί να περιπέσουμε σε σφάλματα και οι συντροφικές σχέσεις κρίνονται ακριβώς σ' αυτό το σημείο: όταν με αγάπη και σεβασμό υποδεικνύεται στο συντρόφι ότι έχει πάρει λάθος δρόμος και μετατρέπεται σε κάτι που ποτέ δεν επιθύμησε. Δεν μιλάω για κράξιμο, ούτε για σύγκρουση. Μιλάω για τη βεβαιότητα που πρέπει να έχουμε όλα μας ότι τα συντρόφια θα μας δώσουν το χέρι που χρειαζόμαστε για να γλιτώσουμε την κακοτοπιά ή να δι-

ορθώσουμε εκ των υστέρων ό,τι διορθώνεται, να παραδεχτούμε το λάθος και να κάνουμε την αυτοκριτική μας.

Αν τα προαναφερόμενα ενέχουν ψήγματα ουσιαστικής ανάλυσης, οι πρωτοβουλίες αλληλεγγύης βγήκαν εκτός του φάσματος της αντιεξουσίας. Δεν απάντησαν σε πολιτικά ερωτήματα που αναλογούσαν στον «χώρο», παράτησαν το οπλοστάσιο αναλύσεων του ανταγωνιστικού κινήματος, αναπαρήγαν πρακτικές της κυριαρχίας, αλλοίωσαν το περιεχόμενο εννοιών και πρακτικών της αντιεξουσίας, κάλυψαν κρατικές αρνήσεις και συνέβαλαν στην κοινωνική ειρήνη. Οι αξιόλογες πολιτικές αναλύσεις που έγιναν και απαντούσαν σε ερωτήματα που αναλογούν στον αντιεξουσιαστικό χώρο, χρησιμοποιώντας εργαλεία που έχει αναπτύξει, δεν στάθηκαν ικανές να ανακόψουν αυτό το κύμα ακίνδυνων για την κυριαρχία δράσεων (το γεγονός ότι κάποιες λίγες πρωτοβουλίες αντιμετώπισαν την καταστολή δεν πείθει για την επικινδυνότητά τους). Ενδεχομένως τα άτομα που επιθυμούσαν να παρέμβουν στο δημόσιο πεδίο να μην μπόρεσαν να βρουν στις αναλύσεις χώρο να δράσουν, χωρίς απαραίτητα να διαφωνούν μ' αυτές. Το πράγμα υποβοηθήθηκε περαιτέρω από την εντυπωσιακή ανυπαρξία στοχευμένης κριτικής, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής μετατόπισης όλου του πολιτικού φάσματος προς τα δεξιά, ένα κομμάτι του «χώρου» αριστερίσε χωρίς να το αντιληφθεί. Η κριτική και η αυτοκριτική είναι αναγκαία, όχι για να συγκρουστούμε μεταξύ μας, αλλά για ν' απαντήσουμε αποτελεσματικότερα σε μεταγενέστερη φάση αυτού του πολέμου που δεν θ' αργήσει να συμβεί.

Γαύδος/Ρέθυμνο
Αύγουστος 2020